

N:o 168.

Af herr **G. M. Sandin**, *om försäljning af förra majorsbostället 2 mantal Hammar n:o 1 i Hammarö socken af Värmlands län.*

Som förra majorsbostället 2 mantal Hammar n:o 1 i Hammarö socken Karlstads härad af Värmlands län icke längre kan på för kronan fördelaktiga villkor utarrenderas, har tanken på dess försäljning uppstått. Konungens befallningshafvande inom länet föreslår ock i skrifvelse till kungl. domänstyrelsen, som af bilaga n:o 2 framgår, egendomens försäljning. Kungl. domänstyrelsen har äfven uttalat sig i samma riktning och på grund häraf har domänintendenten uppgjort förslag till egendomens styckning. Enligt sistnämnda förslag, hvilket dock ännu icke inkommit till kungl. domänstyrelsen, skulle från hemmanet försäljas en utäga samt 5 torp, hvar efter själfva hufvudegendomen skulle försäljas ostyckad. Ifrågasätts kan, huruvida möjlighet förefinnes att för kronans räkning på offentlig auktion tillförsäkra sig så stor köpeskilling för sagda hemman, att denna i nämnvärd grad öfverstiger taxeringsvärdet 45,000 kronor.

1905 års statsrevisorer säga om Hammar » — — — — — att å byggnaderna — — — — — med undantag af en nyuppförd byggnad, befinna sig i otillfredsställande skick samt att särskildt ladugården är af ålder och röta alldeles förstörd, till följd hvaraf den måste uppstötts på båda långsidorna.

Enligt approximativ kostnadsberäkning skulle uppförandet af nya byggnader å egendomen, hvars areal utgör sammanlagdt 331,29 har och som är i sin helhet bevillningstaxerad till 45,000 kronor,

betinga en kostnad af omkring 37,000 kronor, däraf 10,000 kronor för ladugården.

På grund af åbyggnadernas bristfälliga skick samt jämväl åkerjordens mindre goda häfd hafva svårigheter yppat sig att få egendomen utarrenderad. Enligt arrendekontrakt den 12 september 1884 utgjorde den årliga arrendesumman 1,955 kronor, enligt kontrakt den 20 augusti 1897 1,255 kronor, enligt kontrakt den 17 februari 1900 600 kronor och enligt kontrakt den 11 februari 1905 1,000 kronor, i afseende å hvilket sistnämnda kontrakt dock är att märka, att arrendatorn medgifvits vissa förmåner, som i allmänhet ej anses böra åt kronoarrendatorer inrymmas.»

Som synes af statsrevisorernas berättelse, anses 37,000 kronor vara behöfliga för nybyggnader å Hammar. Då ingen arrendator kan vara villig att räntelöst ligga ute med detta kapital, hafva vederbörande funnit godt utarrendera hemmanet på 1 å 2 år i sänder, utan byggnadsskyldighet och med rätt för arrendatorn att från gården försälja och bortföra allt furage. Såväl på grund häraf som andra samverkande orsaker har hemmanet kommit i det skick, att man må söka vidt omkring för att finna ett hemman, som företer en sorgligare anblick. Af hosgående arrendekontrakt (bilaga n:o 1) framgår ock, att arrendesumman åter »nedgått till 600 kronor eller till den gräns, inom hvilken egendomar af ifrågavarande slag kunna utan vidare försäljas.»

Då egnahemsfrågan nu är aktuell och äfven frågan om att staten borde främja densamma genom styckning af därför lämpliga kronohemman, af hvilkas bibehållande staten ej kunde äga något intresse, så är naturligt, att tanken på Hammars upplåtande till egna hem uppstått och vunnit allmän tillslutning. Under lämpligare förhållanden torde ej heller något kronohemman kunna upplåtas för sagda ändamål. Här kan aldrig bibehållandet af hemmanet i kronans ägo medföra någon fördel, enär uppförandet af erforderliga hus skulle medtaga en summa så stor, att räntan därå skulle uppgå till högre belopp än det arrende, som kunde betingas. Inga större byggnader skulle här blifva mer eller mindre värdelösa, såsom förhållandet kan blifva vid en större egendoms styckning, som är ordentligt bebyggd. Härtill kommer det synnerligen stora behovet af mark till egna hem, som förefinnes inom församlingen.

Hammarö församling utgöres af den utanför staden Karlstad liggande ön med samma namn, upptagande en areal af 5,151,8 har

fördelade på 22 $\frac{1}{12}$ mantal. Befolkningen utgör omkring 1,500 personer. På ön finnas trenne större sågverk med en mängd arbetare, hvilka med sina goda arbetsförtjänster skulle kunna skaffa sig egna hem, om tillfälle därtill bereddes dem. Då inom församlingen de flesta äro småbrukare, vilja de ej gärna afyttra något af sin egendom, och skola de göra det, är det till orimligt högt pris.

Blifva förutnämnda 5 torp fränskilda, kommer säkert svårighet att framstå för en blifvande ägare af den ostyckade hufvudegendomen att få bostäder åt sina arbetare, hvarför han nog nödgades inköpa äfven torpen, och vederbörandes afsikt att låta dessa blifva egna hem blefve ej vunnen. Skulle dock vid en eventuell försäljning af hemmanet det osannolika inträffa, att de 5 torpen komme i händerna på dem, som vilja bilda eget hem, så är därmed behofvet af dylika hem på långt när icke tillgodosedt, enär inom församlingen finnas många arbetare, hvilka till och med hafva svårt få hyra rum. Hammarö befolknings önskan att med djupare rötter fästa sig vid fosterjorden bevisas ock däraf, att de af dem, hvilka det kunnat, byggt sig en egen stuga på någon bergknalle utan så mycket jord, som tarivas för en trädgårdssäng eller ett potatisland. Många af dem, som sökt men ej erhållit jord, hafva emigrerat. Hammarö kommun har ock vid en den 19 sistlidne december hållen kommunalstämma uttalat önskvärldheten af att *hela* Hammar styckas och försäljes. Se bilaga n:o 3.

Skulle emellertid genom statens försorg meranämnda hemman styckas och försäljas på offentlig auktion, torde priset å lotterna, genom spekulanter mellankomst, hvilka, för att bereda sig egen pekuniär vinning i första hand blefve ägare till desamma, uppdrifvas så högt, att de, som bäst behöfde en egen torfva, blefve utan. För att förebygga jordens öfvergång i dylika mellanhänder synes det mig lämpligast antingen att — i händelse af styckning — hvarje lott åsattes värde beräknadt i förhållande till hemmanets taxeringsvärde eller det, som blifvit detsamma åsatt vid senaste värdering och att sedan anhållan om köp ingåfves till vederbörande och beviljades med betalningsskyldighet enligt samma grunder, som äro gällande för egnahemslån, eller ock upplåtes Hammar mot en bestämd summa åt ett för ändamålet bildadt bolag eller egnahemsförening, som vill åtaga sig befattningen med dess styckning och försäljning under villkor att förmedlaren ej skulle äga rätt draga någon som helst egen fördel af denna affär.

Landshöfdingen m. m. herr G. Dyrssen har lofvat att, i händelse den af mig här framlagda frågan vinner Riksdagens bifall, bilda bolag och förmedla köpen.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, får jag härmed vördsamt anhålla,

att Riksdagen behagade för sin del besluta, att förra majorsbostället 2 mantal Hammar n:o 1 i Hammarö socken och Karlstads härad af Värmlands län må försäljas, samt i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det behagade Kungl. Maj:t att vid denna försäljning vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att fastigheten blefve på betryggande sätt afhänd för bildande af egna hem.

Stockholm den 25 januari 1908.

G. M. Sandin.

I motionens syfte instämmer:

Gullbrand Elowson.

Bilaga 1.*Afskrift.***Arrendekontrakt.**

Sedan kungl. domänstyrelsen genom skrifvelse den 18 denna månad anmodat Konungens befallningshafvande att på de för kronan förmånligaste villkor, som kunde betingas, med lämplig person sluta aftal om skötsel och vård af kronoegendomen två mantal Hammar n:o 1 i Hammarö socken under en tid af två år från den 14 i denna månad, och nuvarande arrendatorn af egendomen Carl Fritiof Varsén förklarar sig villig att under berörda tid på nedannämnda villkor behålla arrendet af densamma, har med honom, dock under förbehåll af kungl. domänstyrelsens godkännande, afslutats följande kontrakt.

§ 1.

Till arrendatorn Carl Fritiof Varsén från Önnerud upplåtes på arrende under ytterligare två års tid från och med den 14 mars 1907 till samma tid år 1909 indragna majorsbostället 2 mantal Hammar i Hammarö socken med undantag af dels 11 tunnland, 31,5 kappland, som disponeras af Hammarö församling, dels ock 13,7 kappland, som jämlikt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 23 maj 1884 afsöndrats till samma församling till planteringsland för folkskola, mot en arrendesumma af sexhundra (600) kronor att erläggas å uppboresstämman med Hammarö socken det år, arrendet utgår.

För ofvannämnda från arrendet undantagna jord är arrendatorn icke berättigad till afkortning i arrendet eller annan ersättning.

§ 2.

Arrendatorn är skyldig att före tillträde af arrendet ställa godkänd borgen för arrendeskyldigheternas fullgörande.

§ 3.

Vid egendomen befintliga byggnader och anläggningar skola af arrendatorn väl vårdas, och äger arrendatorn icke att påkalla någon nybyggnad eller reparation af husen.

§ 4.

Arrendatorn åligger att utan afdrag å arrendet hafva åbyggnaderna till deras fulla i behörig ordning uppskattade värde brandförsäkrade i Värmlands läns brandstodsbolag.

Inträffar brandskada, uppbäres branskadeersättningen af kronan.

§ 5.

Åkern skall arrendatorn väl häfda och i god växtkraft hålla. Växtföljden, där behörig sådan nu är å egendomen tillämpad, får icke ändras.

Arrendatorn är skyldig att i enlighet med den tillämpade växtföljden verkställa trädesbruk samt höstplöjning, gräsfrö och höst-sädessådd, för hvilken kostnad han är berättigad till ersättning af blifvande tillträdare; skolande denna ersättning i händelse af tvist bestämmas af tre gode män, af hvilka af- och tillträdare välja hvar sin och den tredje utses af de sålunda valde eller, om dessa ej blifva om valet ense, af Konungens befallningshafvande.

§ 6.

Till åkerns och ängens förbättrande må arrendatorn, om tillgång därtill å egendomen finnes, upptaga dyjord, mergel, lera eller andra jordens beståndsdelar; dock får sådant ej ske annorledes än enligt de anvisningar och bestämmelser, som meddelas af vederbörande domänintendent.

§ 7.

Gödsel får ej under något villkor föras från egendomen.

§ 8.

Vedbrand för gårdens behof under arrendetiden får tagas på egendomens skog efter den utsyning, vederbörande jägmästare har att verkställa i öfverensstämmelse med fastställd hushållningsplan.

§ 9.

Arrendatorn må ej borttaga något af de å egendomen befintliga torp; och äger han ej heller pålägga egendomens torpare afgäld eller besvär utöfver hvad vid egendomens arrendeuppskattning beräknats eller för hvartdera af torpen Torsviken, Hammar och Rosenlund 70 sommar- och 70 vinterdagsverken och för Kvarntorp 25 sommardagsverken.

§ 10.

Arrendatorn skall underhålla det stängsel, som nu kan finnas i det arrenderade området gräns mot annan egendom.

§ 11.

För alla under arrendeåren egendomen åliggande utskylder och besvär ansvarar arrendatorn utan afkortning å arrendeafgiften.

§ 12.

För all inskränkning och åverkan eller annat olaga tillgrepp skall arrendatorn söka försvara ägorna och, när sådant förmärkes, genast därom underrätta Konungens befallningshafvande för vidtagande af behöriga åtgärder.

§ 13.

Arrendatorn, som jämlikt 13 punkten i det med honom den 11 februari 1905 upprättade arrendekontrakt är skyldig att den 14 i denna månad utan ersättning till kronan eller annan tillträdare aflämna 500 centner eller 21,250 kilogram vallhö, 700 centner eller 29,750 kilogram hafrehalm och 200 centner eller 8,500 kilogram råghalm, skall vid afträdet den 14 mars 1909 till kronan eller annan tillträdare likaledes utan ersättning fullgöra denna skyldighet.

Öfver det foder, egendomen för öfrigt lämnar, äger arrendatorn fritt förfoga.

§ 14.

Den å egendomen den 30 och 31 oktober 1905 förrättade laga af- och tillträdessynen gäller för arrendatorn såsom tillträdessyn i afseende å nya arrendetiden.

§ 15.

Arrendatorn fritages från nybyggnads- och underhållsskyldighet af de å egendomen befintliga åbyggnader äfvensom från all kostnad för af- och tillträdessyner å egendomen.

Karlstad i landskontoret den 19 mars 1907.

Landshöfdingeämbetet.

T. Broström.

Axel Schotte.

Förestående kontrakt antages och förbinder jag mig till noggrannt fullgörande af däri stadgade villkor.

Karlstad den 20 mars 1907.

C. F. Warsén.

Bevittnas af:

Alf. Carlsson.

Albin Litzén.

Vidimeras:

A. Alf. Unger.

Bilaga 2.*Afskrift.***Till kungl. domänstyrelsen.**

Med anledning af Eder skrifvelse hit af den 21 december nästlidet är rörande förnyad auktion till utarrendering under 20 år från den 14 mars 1907 af förra majorsbostället 2 mantal Hammar n:o 1 i Hammarö socken, får Konungens befallningshafvande meddela, att sådan auktion enligt bifogade protokollsutdrag härstädes i vederbörlig ordning förrättats den 23 nästlidna februari, därvid anbud, lydande å ett årligt arrendebelopp af 500 kronor, afgafs af tillfälliga arrendatorn å egendomen C. F. Warsén.

Då, på sätt inhämtas af det till Eder på sin tid öfverlämnade uppskattningsinstrumentet, arrendevärdet å egendomen faststälts till 1,500 kronor jämte villkor i öfrigt enligt kontraktsförslag, lärer förenämnda anbud få anses för kronan alltför ofördelaktigt för att afseende därå må kunna fästas; Och har Konungens befallningshafvande vid sådant förhållande ej heller ansett sig kunna tillstyrka antagande af samma anbud.

De svårigheter, som i följd af egendomens brist på användbara byggnader gjort sig gällande för egendomens förnyade utarrendering och hvarom Konungens befallningshafvande i skrifvelse till Eder af den 10 december 1902 uttalat sig, hafva alltså efter nu hållna 3 auktioner visat sig i oförminskad grad kvarstå, hvadan några ytterligare åtgärder för egendomens utarrendering under ny 20-årsperiod måste anses ändamålslösa. Och då ej heller synes kunna ifrågasättas, att den erforderliga nybyggnaden verkställdes af kronan, har Konungens befallningshafvande ansett sig i detta sammanhang böra förnya sin i sistberörda skrifvelse gjorda hemställan om egendomens afyttrande, helst egendomen genom sitt fördelaktiga läge intill det starkt framåtgående Karlstad med stor sannolikhet komme att betinga en ganska betydlig köpeskillning.

Huruvida emellertid försäljning må utan Riksdagens medgifvande i förevarande fall kunna äga rum, torde väl nu icke utgöra föremål för Konungens befallningshafvandes yttrande, men har Konungens befallningshafvande ansett sig böra erinra därom, att

arrendeafgiften, som för åren 1900—1905 utgått med allenast 600 kronor och under arrendetiden 14 mars 1905—14 mars 1907 med 1,000 kronor, numera enligt ett med förbemälda Warsén träffadt af-tal för de båda åren 1907 och 1908 åter nedgått till 600 kronor eller till den gräns, inom hvilken egendomar af ifrågavarande slag kunde utan vidare försäljas.

Karlstad, landskontoret den 21 mars 1907.

Landhöfdingeämbetet.

T. Brun.

A. Schotte.

Vidimeras:

A. Alf. Unger.

Bilaga 3.

Afskrift.

Protokoll hållet vid ordinarie kommunalstämma med Hammarö socken den 19 december 1907.

---

§ 16.

Fattades enhälligt följande beslut:

Som å kronohemmanet Hammar ej kunnat erhållas antagligt anbud, ehuru det flera gånger utbjudits på arrende och då alla åbyggnader voro fallfärdiga och kräfva ombyggnad, som skulle medtaga så stor kostnad, att någon arrendator ej gärna kan tänkas vilja ikläda sig densamma och att det ej heller kan för staten vara ekonomiskt fördelaktigt att bestrida den, så ville stämman uttala som sin lifliga öfvertygelse, att här föreläge det ett synnerligt gynnsamt tillfälle att främja egnahemsidén genom att staten upplåter nämnda hemman för dess taxeringsvärde eller det värde, som

af värderingsnämnden år 1905 blifvit detsamma åsatt åt den nybildade värmländska föreningen mot emigration för att denna genom lån ur jordförmedlingsfonden måtte gå i författning om nämnda hemmans styckande till egna hem; och uppdrogs åt bruksförvaltaren F. Burman, pastor A. Th. Qvick samt nämndemännen L. G. Larsson, Tofverud och J. P. Sätterström, Haflanda, att hos ortens riksdagsman göra hemställan om motion till Riksdagen härom samt att uppvakta herr landshöfdingen och kommandören G. Dyrssen om hans medverkan för denna frågas lösning.

In fidem:

L. G. Larsson.

Justeradt:

Frithiof Johansson.

Emil Linder.

Uppläst i Hammarö kyrka söndagen den 22 december 1907 af

A. Th. Qvick.

Rätt afskrifvet intygas:

Tofverud den 3 januari 1908.

L. G. Larsson.

Kommunalstämmans ordf.
